

УДК 336.1

ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БЮДЖЕТІВ

Корольова Н.М., Серебрянська Д.С.

PREREQUISITES TO ENSURE THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF BUDGETS

Korol'ova N.M., Serebrjans'ka D.S.

У статті розкрито проблеми та передумови забезпечення фінансової стійкості бюджетів в умовах нестабільності економіки. Наведені класифікації зовнішніх, внутрішніх факторів та ризиків. На основі аналізу факторів, що впливають на фінансову стійкість, обґрунтовано заходи щодо запобігання бюджетних ризиків та використання резервів підвищення фінансової стійкості бюджету.

Ключові слова: місцевий бюджет, державний бюджет, доходи, видатки, фінансова стійкість бюджету, зовнішні та внутрішні фактори, класифікація факторів, бюджетні ризики, резерви.

Актуальність. Розвиток фінансової самостійності місцевих органів влади зумовлює необхідність забезпечення фінансової стійкості бюджетів. Насьогодні для них характерними є тенденції залежності місцевих бюджетів від державної фінансової допомоги. Фінансова достатність бюджету не має чітких меж свого розвитку, тому на насамперед основним питанням є ефективність реалізації дохідно-видаткового механізму бюджету. Вагомий вплив на фінансову стійкість бюджетів мають різноманітні фактори, в наслідок чого змінюються якісні та кількісні показники державного бюджету. Саме це обумовлює необхідність всебічного наукового аналізу і розробки нових підходів до забезпечення фінансової стійкості місцевого бюджетів, виявлення факторів, що призводять до втрати фінансової стійкості з метою вибору бюджетної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постановка задачі. Суттєвий вклад у розробку концепції стійкості державного і місцевих бюджетів внесли праці вітчизняних науковців, зокрема О. Василика, І. Запатриної, О. Кириленко, Л. Костирко, В. Кравченка, І. Луніної, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія [1-3, 5-7, 9, 10]. Теоретичні основи стійкості місцевих бюджетів розглядаються в роботах О.Кириленко, В. Кравченко, І. Луніної, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, І.Чугунова. Також фактори впливу на бюджетну стійкість висвітлюють В. Щербакова, І.О. Лютий [4], Г. Манеров, І. Усков. Проте подальшого до-

слідження потребують визначення факторів впливу на забезпечення фінансової стійкості бюджетів в умовах невизначеності економіки.

Метою статті є на підставі аналізу визначення впливу факторів на забезпечення фінансової стійкості бюджетів та розробка заходів щодо попередження бюджетних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Основною умовою фінансової стійкості місцевого бюджету є збалансованість обсягів грошових коштів за доходами і витратами. Фінансова стійкість місцевого бюджету виражається у невідкладності коливань всієї сукупності фінансових ресурсів під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Для цього необхідно правильно ідентифікувати фактори, що впливають на цей складний багаторівневий процес.

Класифікацію факторів наведено на рис. 1.

Аналіз статистичних даних [8] свідчить, що природно-кліматичні та природно-ресурсні на даний момент мають найменший вплив (табл. 1). Найбільш впливовими зовнішніми факторами виступають інфляція та стан світової економіки. Динаміка бюджетних доходів та видатків показує, що кожного року внаслідок інфляції показники мають тенденцію до збільшення, а саме: зростання цін на товари та послуги у світі та в межах країни призводить до збільшення обсягу валового внутрішнього продукту; індексація доходів населення – призводить до збільшення обсягу бюджетних видатків.

Стан світової економіки та валютної системи також впливає на фінансову стійкість бюджетів. Так, характерним для 2008-2009 рр., на які прийшла світова фінансова-економічна криза, є зниження стійкості місцевих та державного бюджетів, а потім доходів бюджетів підвищується поступово до 2014 року.

Стійкість бюджету змінюється під впливом зовнішніх факторів опосередковано, тобто повністю попередити такі ризики неможливо, але доцільним є формування механізмів щодо їх нейтралізації та адаптації бюджетного процесу держави до тимчасових негативних економічних процесів. Внутрішні

фактори мають прямий вплив на стійкість бюджету і залежать саме від соціально-економічної та політичної ситуації в межах держави. Ці групи фактори тісно пов'язані між собою. Підрив політичної стабільності в країні призводить до зниження ефективності використання бюджетних коштів і збільшення видатків бюджету, як наслідок, до зниження фінансової стійкості бюджету.

Результати аналізу видатків зведеного бюджету України з 2008 по 2015 рік (станом на 31.03.15) показали що загострення фінансово-економічної кризи та дестабілізації політичної ситуації, призвело до

збільшення статті видатків за статтею «Збройні сили»: в 2014 вони становлять 27 млн грн, що становить 95% абсолютного приросту, а станом на 31 березня 2015 року - 46 млн грн [8]. Потреба у фінансуванні цієї статті покривається за допомогою збільшення державного боргу України як внутрішнього, так і зовнішнього.

Як видно з табл. 3, до 2014 року державний борг зростав повільними темпами, а з 2014 під впливом вищезазначених політичних та економічних факторів він дорівнював 486 млн грн, а за 3 місяці 2015

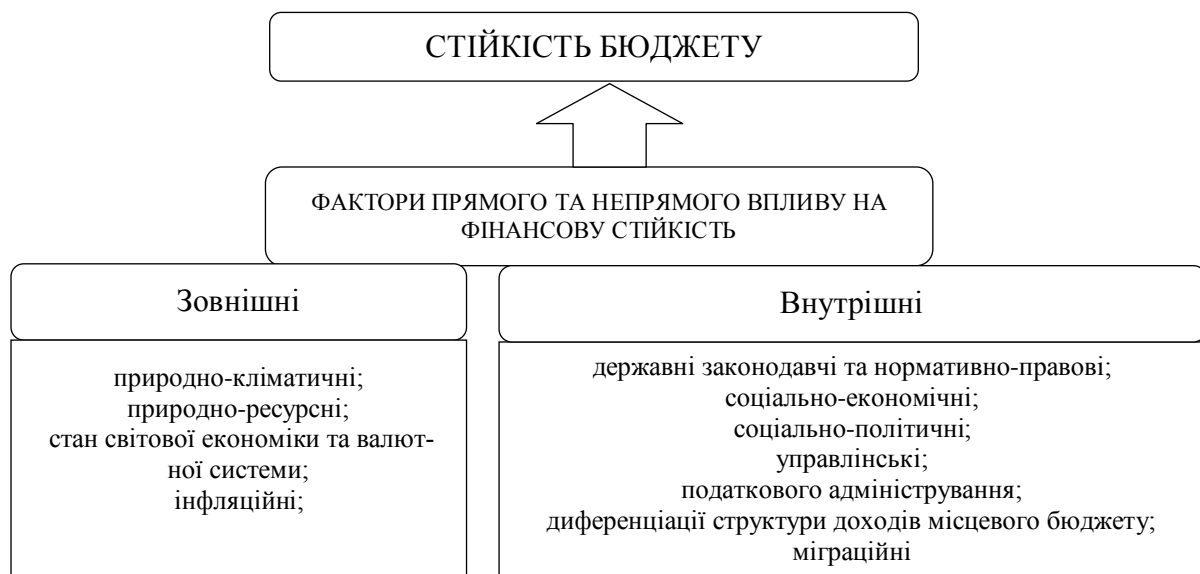

Рис. 1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість бюджетів

Таблиця 1

Динаміка доходів бюджетів [8]

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Місцеві бюджети							
Обсяг доходів, млн грн	73,86	71,02	80,53	86,65	100,81	105,17	101,10
Відношення до ВВП, %	7,8	7,8	7,4	6,7	7,1	7,3	6,5
Державні бюджети							
Обсяг доходів, млн грн	223,98	217,55	233,85	311,89	344,71	337,61	354,96
Відношення до ВВП, %	23,6	23,8	21,6	24,0	24,4	23,3	22,7

Таблиця 2

Видатки зведеного бюджету (місцевих та державного) за основними функціями, млн грн [8]

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (на 31.03.15)
Освіта	60,95	66,77	79,78	86,85	101,56	105,53	100,11	106,555
Медицина	33551	36558	44765	48962	58454	61569	57150	62655
Соціальний захист	31390	28283	37366	43781	57027	57799	58192	73069
Апарат управління	26580	23390	28565	25926	29399	28530	27411	32508
Збройні сили	11733	9654	11347	13242	14487	14844	27365	45455

Таблиця 3

Динаміка державного боргу та дефіциту України

Рік	2011	2012	2013	2014	2015 (на 31.03.15)
Державний зовнішній борг, млн грн	195806	208919	223016	486027	697863
Державний внутрішній борг, млн грн	161467	190299	256960	461004	487488
Дефіцит державного бюджету, млн грн	23058	50786	63590	72030	56556

року – 697863 млн грн. Цей факт є негативним через руйнівний вплив на економічні процеси не тільки сьогодні, але довгострокової перспективи. У 2014-2015 рр. збільшилися видатки бюджету на медицину, освіту та соціальне забезпечення, але причина такого збільшення не є позитивним фактором. Наслідком цього збільшення є видатки на освіту та лікування переміщених осіб, а також компенсації родинам поранених та загиблих внаслідок військового конфлікту. Все це призвело до зниження фінансової стійкості бюджетів. Дефіцит державного бюджету України станом на 31.03.2015 року становив 56,6 млн грн [8] (табл. 3).

Кількісну оцінку рівня фінансової стійкості бюджету необхідно проводити на основі індикаторів бюджетної симетрії, дохідного потенціалу та бюджетної забезпеченості, аналізу їх динаміки та тенденцій. При цьому слід враховувати, що при виявленні ступеня зниження стійкості бюджету, чим триваліший період розрахунку, тим більш адекватною і достовірною буде оцінка.

Основним напрямком забезпечення фінансової стійкості бюджетів є зміцнення їх доходної бази, для реалізації якого пропонуються наступні заходи:

- вдосконалення адміністрування та збору земельного податку шляхом перегляду методики кадастрової оцінки земельних ділянок, а також надання права суб'єктам України самостійно індексувати податкову базу по земельному податку в межах, встановлених державним законодавством. Необхідно запровадити періодичний перегляд кадастрової оцінки вартості земельних ділянок;

- для збільшення збору податку на майно фізичних осіб необхідно проведення повної інвентаризації всіх об'єктів оподаткування із застосуванням оновленої методики оцінки вартості. Доцільно також внести відповідні зміни в законодавство, що передбачає обов'язковий порядок реєстрації права власності фізичних осіб на належне їм майно та оподаткування незавершених об'єктів будівництва;

- самостійне встановлення місцевими органами влади податкової надбавки до ставки податку на доходи фізичних осіб, встановленої на державному рівні для категорії платників податків, що дозволить органам місцевого самоврядування більшою мірою впливати на збалансованість бюджетів;

- перерозподіл доходних джерел між місцевими бюджетами таким чином, щоб забезпечити найбільш рівномірне надходження доходів до місцевих бюджетів всіх рівнів, створивши стимули для органів місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності адміністрування доходів;

Звичайно, вплив кожного з цих факторів визначає у певній мірі рівень стійкості та ефективності бюджету держави. Правильна та своєчасна оцінка чинників, що впливають на бюджетну стійкість, дає змогу вірно ідентифікувати можливі ризики, що з'явилися внаслідок впливу того чи іншого фактору, або, навпаки, раціонально та ефективно використати можливості та резерви.

Як видно на рис. 2, обидві групи факторів постійно впливають на дохідну та видаткову частини бю-

джету, а значить – на його стійкість. Результати впливу можуть призвести як до негативних явищ – появи бюджетних ризиків, що зменшує рівень стійкості бюджету, так і до позитивних – створення нових можливостей ефективного використання бюджетних коштів. Серед ключових бюджетних ризиків можна виділити наступні: на стадії складання та затвердження бюджету, виконання бюджету, здійснення контролю та складання звітності.

Рис. 2. Оцінка результату впливу на стійкість бюджету

Результати аналізу ризиків є основою розробки заходів по підвищенню фінансової стійкості бюджету:

- розробка багатоваріантних планів виконання доходної частини бюджету, які враховували б непередбачуваність розвитку економічних ситуацій в країні і вплив факторів на стійкість бюджету;
- прийняття ряду заходів з лібералізації умов економічної діяльності;
- визначення оптимального співвідношення прямих і непрямих податкових надходжень в бюджет;
- податкове стимулювання окремих категорій суб'єктів господарювання;
- вдосконалення системи обліку та адміністрування податків, митних та інших платежів, що надходять від суб'єктів економічної діяльності;

- створення та постійне поповнення стабілізаційного фонду.

Висновки. Рівень стійкості державного бюджету залежить від факторів, що спричиняють вплив на бюджетну систему країни. Так, чинники стійкості бюджету можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми, класифікацію яких було детально розглянуто. Визначення напрямів щодо зміцнення дохідної частини бюджету на основі врахування внутрішніх і зовнішніх факторів сприятиме підвищенню стійкості державного бюджету. З огляду на це, необхідно розробляти цілісну внутрішньо-державну концепцію, яка б дозволила регулювати вплив внутрішніх чинників. Держава може протистояти негативному впливу зовнішніх факторів через нейтралізацію внутрішніх факторів, а саме реформування чинного законодавства, зміну курсу бюджетно-податкової та фіскальної політики, зміцнення банківської системи, залучення інвестицій, стабілізацію соціальної сфери. Це призведе до підвищення рівня стійкості бюджету та ефективності проведення економічних реформ в умовах євроінтеграції.

Подальші дослідження передбачають розкриття перспектив розвитку бюджетної політики в сучасних умовах невизначеності.

Л і т е р а т у р а

1. Костирко Л.А. Сучасний стан та тенденції регулювання міжбюджетних відносин в Україні / Л.А. Костирко, Н.Ю. Велентейчик // Часопис економічних реформ. – 2011. - № 2. – С. 57-65.
2. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. – К. : Наук. думка, 2006. – 432 с.
3. Луніна І.О. Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І.О. Луніна // Фінанси України : наук.-теорет. та інформ.-практ. журн. - 2012. - N 2. - С. 4-15.
4. Лютій І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави // Фінанси України. – 2009. – №12. – С. 13-19.
5. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України : монографія / К. В. Павлюк. – К. : НДФІ, 2006. – 584 с.
6. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : Юго-Восток, 2005. – 642 с.
7. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко, Т. О. Кізима, С. Л. Коваль; ред.: С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин; Терноп. нац. екон. ун-т. - К. : Кондор, 2012. - 374 с.
8. Статистична інформація щодо Зведеного бюджету України. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/>
9. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доп. – К. : Знання, 2012. – 687 с.
10. Фінанси України : інституційні перетворення та напрями розвитку / за ред. І. Я. Чугунова. – К. : ДНУ АФУ, 2009. – 848 с.

References

1. Kostirko L.A. Suchasnij stan ta tendencii reguljuvannja mizhbjudzhetnih vidnosin v Ukraini / L.A. Kostirko, N.Ju. Velentejchik // Chasopis ekonomichnih reform. – 2011. - № 2. – S. 57-65.

2. Lunina I.O. Derzhavni finansi ta reformuvannja mizhbjudzhetnih vidnosin / I.O. Lunina. – K. : Nauk. dumka, 2006. – 432 s.
3. Lunina, I. O. Riziki derzhavnih finansiv Ukraini ta shljahi ih minimizacii / I. O. Lunina // Finansi Ukraini : Nauk.-teoret. ta inform.-prakt. zhurn. - 2012. - N 2. - S. 4-15
4. Ljutij I.O. Teoretiko-metodologichni zasadi bjudzhetnoi politiki derzhavi // Finansi Ukraini. - 2009. – №12. - S. 13-19.
5. Pavljuk K. V. Bjudzhet i bjudzhetnij proces v umovah tranzitivnoi ekonomiki Ukraini : monografija / K. V. Pavljuk. – K. : NDFI, 2006. – 584 s.
6. Pasichnik Ju. V. Bjudzhetnij potencial ekonomichnogo zrostantnja v Ukraini : monografija / Ju. V. Pasichnik. – Doneck : Jugo-Vostok, 2005. – 642 s.
7. Rozvitok bjudzhetnogo procesu v umovah ekonomichnih peretvoren' : monografija / S. I. Jurij, V. G. Dem'janishin, O. P. Kirilenko, T. O. Kizima, S. L. Koval'; red.: S. I. Jurij, V. G. Dem'janishin; Ternop. nac. ekon. un-t. - K. : Kondor, 2012. - 374 s.
8. Statistichna informacija shhodo Zvedenogo bjudzhetu Ukraini. – Rezhim dostupu: <http://costua.com/budget/>
9. Finansi : pidruchnik / za red. S. I. Jurija, V. M. Fedosova. – 2-ge vid. pererobl. i dop. – K. : Znannja, 2012. – 687 s.
10. Finansi Ukraini : institucijni peretvorennja ta naprjamirozvitku / za red. I. Ja. Chugunova. – K. : DNNU AFU, 2009. – 848 s.

Королева Н.Н., Серебрянская Д.С. Предпосылки обеспечения финансовой устойчивости бюджетов

В статье раскрыты проблемы и предпосылки обеспечения финансовой устойчивости бюджетов в условиях нестабильности экономики. Приведены классификации внешних, внутренних факторов и рисков. На основе анализа факторов, влияющих на финансовую устойчивость, обоснованы мероприятия по предотвращению бюджетных рисков и использования резервов повышения финансовой устойчивости бюджета.

Ключевые слова: местный бюджет, государственный бюджет, доходы, расходы, финансовая устойчивость бюджета, внешние и внутренние факторы, классификация факторов, бюджетные риски, резервы.

Korol'ova N.M., Serebrjans'ka D.S. Prerequisites to ensure the financial sustainability of budgets

In the article the problems and conditions to ensure the financial sustainability of budgets in terms of economic instability. A classification of external and internal factors and risks. Based on the analysis of the factors affecting financial stability, reasonable measures to prevent budgetary risks and the use of reserves improving the financial stability of the budget.

Keywords: local budget, state budget revenues, expenditures, financial stability budget, external and internal factors, classification factors budgetary risks reserves

Королева Наталья Николаевна, к.е.н., доцент кафедры «Фінанси і кредит», Державний економіко-технологічний університет транспорту, koroleva_mabo@ukr.net
Серебрянская Д.С., аспірант кафедри «Фінанси» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: д.е.н., проф. кафедри «Фінанси» СХУ ім. В.Даля Костирко Л.А.

Стаття подана 28.01.2015